

Samenvatting

De MRA in vogelvlucht

In het jaar dat Amsterdam haar 750-jarig bestaan viert en Diemen de voorbereidingen treft voor haar 800e verjaardag, past de conclusie dat de Metropoolregio Amsterdam (MRA) één van de meest welvarende regio's ter wereld is. In termen van verdienvermogen, werkgelegenheid, bereikbaarheid van voorzieningen en opleidingsniveau van de bevolking steekt het presteren van de MRA gunstig af ten opzichte van het Nederlandse gemiddelde en andere stedelijke regio's in Europa. Ondanks de gunstige sociaal-economische ontwikkeling in de afgelopen decennia is de trend in consumentenvertrouwen negatief. Bovendien is die gunstige ontwikkeling deels ten koste gegaan van het milieu en duurzaamheid, zoals blijkt uit een relatief grote uitstoot van fijnstof en CO₂, en een slechte waterkwaliteit. Ook op een aantal sociale indicatoren, zoals vrijwilligerswerk en veiligheid, scoorde de MRA minder goed dan Nederland. De balans in van brede welvaart lijkt daarmee doorgeschoten naar optimalisatie in het hier en nu, wat ten koste gaat van toekomstige generaties en generaties elders. Kiezen voor brede welvaart betekent keuzes maken gericht op het optimaliseren van de balans tussen economie, sociale inclusie en een duurzame leefomgeving voor nu en in de toekomst. Het maken van dergelijke keuzes is ingewikkeld, en wordt verder bemoeilijkt door toenemende internationale (geopolitieke) spanningen. Bovendien zien we dat de op regels gebaseerde wereldorde ('rules-based order') onder druk staat en dat democratische samenlevingen het steeds moeilijker vinden om tot toekomstgericht beleid te komen dat verder reikt dan het hier en nu.

De ontwikkelingen in de MRA gedurende de afgelopen tien jaar (2013-2023) zijn voor veel indicatoren van brede welvaart (zeer) gunstig geweest. Het verdienvermogen nam de afgelopen tien jaar verder toe, ook ten opzichte van Nederland en de meeste stedelijke regio's in Europa. Maar niet iedereen profiteerde in gelijke mate van de (relatief) gunstige economische ontwikkeling. Hoewel armoedecijfers in 10 jaar bijna gehalveerd zijn, ligt het percentage van mensen in armoede in de MRA structureel hoger dan in Nederland, juist ook onder gezinnen met kinderen. Op het gebied van duurzaamheid zijn de emissies van fijnstof fors gedaald tussen 2013 en 2023 (ook ten opzichte van Nederland) en is

de opwek van duurzame energie toegenomen. Op sociaal gebied is het beeld gemengd. De veiligheid in de MRA verbeterde tussen 2013 en 2023. Maar tegelijkertijd nam de ongelijkheid en sociaal-economische kwetsbaarheid toe, zoals onder andere blijkt uit oplopende schulden en toenemende werkloosheid. Ook andere sociale indicatoren staan onder druk. Zo nam de afstand tot voorzieningen toe, daalde de ervaren gezondheid en zien we een afname van vrijwilligerswerk en contact met familie, vrienden of burens.

De economische groei in de MRA lijkt te stabiliseren op een niveau van ongeveer 2,5 procent per jaar. Afgezet tegen de afgelopen decennia is dat relatief laag. Bovendien zijn de neerwaartse risico's door de grote (geo-)politieke onzekerheden relatief groot. De arbeidsmarkt zal naar verwachting iets afkoelen maar structureel krap blijven. Op nationaal niveau leidde het gebrek aan vertrouwen tussen de coalitiepartijen en de daaruit voortvloeiende handelingsverlegenheid op 3 juni jl. tot de val van het kabinet Schoof. En dat juist in een periode waarin een aantal grote transities om fundamentele keuzes vragen om (letterlijk en figuurlijk) ruimte te creëren voor toekomstgerichte transitie op het terrein van energie, circulariteit en klimaat die allemaal gediend zijn bij snelle, daadkrachtige en consistent volgehouden beleidsmaatregelen.

Bevolking en arbeidsmarkt

De bevolking van de MRA groeit in vergelijking met Nederland nog steeds relatief hard, maar die groei vlt wel af (naar 0,8 procent in 2024 en naar verwachting 0,9 procent in 2025 en 2026). Deze afvlakking van de groei wordt met name veroorzaakt door een afname van het saldo van internationale migratie (van 1,8 procent van het aantal inwoners in 2022 naar 0,7 procent in 2024). Ook verlieten Nederlanders in 2024 per saldo de regio om zich elders in Nederland te vestigen. Deze trend is al sinds 2017 zichtbaar. Het buitenlandse migratiesaldo overtreft dit negatieve saldo nog steeds, maar is wel dalend.

De krapte op de arbeidsmarkt is recentelijk iets afgenomen (van 60 vacatures per 1.000 arbeidsplaatsen in 2022 naar 44 in 2023), maar lijkt een structureel karakter te krijgen, zowel kwantitatief als kwalitatief. De belangrijkste oorzaak hiervan is de vergrijzing, die de komende jaren zal versnellen en naar verwachting rond 2040 zal pieken om vervolgens naar 2070 nog verder toe te nemen. Oplossingen voor

deze krapte zullen vooral gezocht moeten worden in het vergroten van de arbeidsproductiviteit. De arbeidsparticipatie ligt met 77 procent in de MRA immers op een historisch hoog niveau, ook in Europees perspectief, en is de laatste jaren sterker toegenomen dan in andere Europese stedelijke regio's. Heel veel ruimte voor een verdere toename lijkt daar niet meer aanwezig. Ook de werkloosheid is met 4,1 procent in 2024 laag. Wel loopt de werkloosheid iets op onder jongeren en basisopgeleiden, maar blijft juist nog verder dalen onder 45-plussers en mbo-opgeleiden, waardoor ook daar in kwantitatieve zin steeds minder ruimte zit voor extra arbeidsinzet. Mogelijk zit er nog enige ruimte in het aantal gewerkte uren dat in internationaal opzicht relatief laag is, maar deels het gevolg is van de hoge arbeidsparticipatie die werken in deeltijd in de hand werkt. Als we naar het lokale karakter van de arbeidsmarkt kijken, dan valt op dat sinds de coronapandemie de uitgaande pendel (inwoners van de MRA die elders werken) met 40 duizend personen relatief sterk is toegenomen (+19 procent), terwijl de inkomende pendel (inwoners van elders die in de MRA werken) met 64 duizend personen relatief sterk is afgenomen (-14 procent).

Economische structuur en concurrentiekracht

De concurrentiepositie van de MRA is sterk. Die kracht zien we in vrijwel alle sectoren van de economie en laat zich verklaren door een relatief goed opgeleide beroepsbevolking, agglomeratie-effecten en de internationale oriëntatie van de regio. Nationaal is de MRA als hoogwaardige diensteneconomie gespecialiseerd in sectoren die bovengemiddeld snel groeien (zoals Informatie en communicatie en Specialistische zakelijke diensten). Internationaal valt de MRA met name op door een sterke mate van specialisatie in Financiële en Zakelijke diensten, maar ook in Landbouw door het cluster rondom Aalsmeer.

Het aantal faillissementen loopt sinds 2021 geleidelijk iets op, maar blijft in vergelijking met de periode voor de pandemie relatief laag. Dit duidt op enerzijds een sterke economie, maar ook op een beperkte mate van creatieve destructie. Het maakt het opstarten van nieuwe innovatieve activiteiten extra lastig en is een van de mogelijke oorzaken voor de relatief trage arbeidsproductiviteitsgroei, die ook op de langere termijn een dalende trend vertoont. Deze trend, in combinatie met krapte op de arbeidsmarkt, zet druk op het toekomstige groeipotentieel van de regio. Het onderstreept het blijvende belang van investeren in technologische

en sociale innovatie om de wendbaarheid, weerbaarheid en vernieuwing van de regio op peil te houden.

Ondanks de economische groei daalde het energieverbruik sinds 2015 in de meeste sectoren. Uitzonderingen hierop zijn de sectoren Informatie en communicatie, Vervoer en opslag, Specialistische zakelijke diensten, Horeca en Energie, water en afval. Per saldo is er met uitzondering van de sector Vervoer en opslag in alle sectoren sprake van een ontkoppeling van de groei van toegevoegde waarde en de groei van het energieverbruik. We zien hier de eerste vruchten van de energietransitie, maar er ligt nog een enorme opgave om de ambitie om in 2050 volledig klimaatneutraal te zijn, waar te maken. De matiging van ambities die we op dit moment in zowel Nederland als Europa zien, is in termen van brede welvaart zorgelijk. Vertraging zal de kosten om de ambities te verwezenlijken alleen maar doen oplopen.

Ontwikkelingen in deelregio's

In de MRA groeide de economie, de bevolking en de werkgelegenheid tussen 2015-2023 harder dan het Nederlandse gemiddelde. De groei concentreerde zich met name in Almere-Lelystad, Amsterdam en Amstelland-Meerlanden, hoewel de verschillen kleiner waren dan rond de eeuwwisseling. Inwoners in de meeste deelregio's van de MRA hebben in vergelijking met Nederland relatief hoge inkomens en vermogens, goede bereikbaarheid van voorzieningen, maar ook relatief hoge schulden (waarschijnlijk samenhangend met relatief hoge huizenprijzen en hypotheek). Daarnaast worden ze geconfronteerd met relatief veel criminaliteit en slechte luchtkwaliteit. Tussen de deelregio's zien we forse verschillen in onder andere het verdienvermogen, bereikbaarheid van voorzieningen, duurzaamheidsindicatoren en sociaal kapitaal.

De regio kent grote uitdagingen met betrekking tot de woningmarkt. De toegenomen krapte op de woningmarkt in de MRA uit zich onder andere in een vervijfvoudiging van de prijzen van koopwoningen sinds 1995. Dat is meer dan in de rest van Nederland, waar de prijzen in dezelfde periode meer dan verviervoudigden. In de gemeente Amsterdam was die stijging nog sterker; daar is sinds 1995 sprake van bijna een verzesvoudiging van de woningprijzen. Deze forse prijsstijging vindt plaats ondanks dat het aantal woningen tussen 2016-2023 sneller groeide dan het aantal inwoners, zowel binnen de MRA als daarbuiten, en

